

ISSN:2181-0427 ISSN:2181-1458

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЛМИЙ АХБОРОТНОМАСИ**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

2021 йил махсус сон

7. Красношлыкова, О. Г. Проблемы развития профессионализма педагогов их решение в рамках муниципальной методической службы. // Информатика и образование. - 2007. - № 1. - С. 100-103.
8. Левин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. – М.: Смысл, 2001. – С.365
9. Мирсолиева М.Т. Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг касбий компетентлигини ривожлантириш механизларини такомиллаштириш. Пед.фан.док. (DSc)...дисс. Т.: 2019. -220 б.
10. Муслимов Н.А., ва бошқалар. Касб таълими ўқитувчиларининг касбий компетентлигини шакллантириш технологияси/ Монография. - Т.: “Фан ва технология” нашриёти, 2013.
11. Новиков А.М. Российское образование в новой эпохе / А. М. Новиков. - Москва: Эгвес, 2000. - 272 с.
12. Турғунов С.Т., Данияров Б.Х., Отажонова Д.М. Ўқитувчиларининг касбий компетентлигини ривожлантиришда таълим муассасаси раҳбарларининг функционал вазифалари: (ўқув қўлланма) –Т.: “Сано-стандарт”, 2011. – 162 б.

“INKLYUZIV TA'LIM MUHITIDA PEDAGOGIK FAOLIYATNI TASHKIL ETISHNING HOZIRGI KUN MUAMMOLARI”

Xusanov A'zamjon Axmadjanovich

NamDU, Ta'lim menejmenti kafedrası katta o'qituvchisi

E-mail:xusanova'zamjon@gmail.com Tel: 99-477-35-12

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada bo'lgusi o'qituvchi – logopedlarni inklyuziv ta'lim muhiti sharoitida pedagogik faoliyatini ilmiy tashkil etish pedagogik muammo sifatida, uning pedagogik-psixologik xususiyatlari, pedagogik faoliyatga tayyorlash texnologiyalari va hozirgi kun maxsus ta'limdagi muammolari to'g'risida fikr yuritiladi.*

***Kalit so'zlar:** alohida ta'limga ehtiyojmand bolalar, inklyuziv ta'lim, ijtimoiy muxit, integratsiya, bolalar serebral falajligi, reabilitatsiya, segratsion ta'lim, deferensatsiya, adaptatsiya.*

«АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ»

Хусанов Азамжон Ахмаджанович

Старший преподаватель кафедры Менежмент образования, НамГУ

E-mail:xusanova'zamjon@gmail.com Tel: 99-477-35-12

***Аннотация:** В статье рассматривается научная организация педагогической деятельности будущих учителей - логопедов в контексте инклюзивного образования как педагогическая проблема, ее педагогические и психологические особенности, технологии подготовки к педагогической деятельности и её актуальные проблемы.*

***Ключевые слова:** дети с особыми потребностями к обучению, инклюзивное образование, социальная среда, интеграция, церебральный паралич, реабилитация, сегрегационное обучение, дифференциация, адаптация.*

"CURRENT PROBLEMS OF ORGANIZATION OF PEDAGOGICAL ACTIVITY IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT"

Khusanov Azamjon Ahmadjanovich

NamSU, Senior Lecturer, Department of Educational Management

E-mail: xusanova'zamjon@gmail.com Tel: 99-477-35-12

Abstract: *This article discusses the scientific organization of the pedagogical activity of future teachers - speech therapists in the context of inclusive education as a pedagogical problem, its pedagogical and psychological features, technologies of preparation for pedagogical activity and current problems.*

Keywords: *children with special needs, inclusive education, social environment, integration, cerebral palsy, rehabilitation, segregation education, differentiation, adaptation.*

Yangi O'zbekistonda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan progressiv islohotlarning bosh maqsadi va harakatga keltiruvchi kuchi, har tomonlama rivojlangan, milliy g'urur va ananalar bilan sug'orilgan, yangi inavatsion qarashlarga boy, mustaqil fikrini to'la bayon eta oladigan, rivojlangan davlatlar bilan har tomonlama raqobatga kirisha oladigan, jismonan baquvat, ma'nan barkamol insonni tarbiyalashdan iboratdir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti xurmatli Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 1-oktyabrda "O'qituvchi va murabbiylar kuni"ga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqlarida – "Bugun har bir o'qituvchi va tarbiyachi, oliygoh domlasi ta'lim va ilm-fan sohasidagi eng so'nggi ijobiy yangiliklarni o'quv jarayonlariga tatbiq eta oladigan, chuqur bilim va dunyoqarash egasi, bir so'z bilan aytganda, zamonamiz va jamiyatimizning eng ilg'or vakillari bo'lishlari kerak" deb takidlaydilar. [1] Ayniqsa davlatimiz rahbari yosh avlod tarbiyasining birinchi va muhim bo'g'ini bo'lgan maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Shuningdek mo'htaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev "bolalar tarbiyasi jarayoniga o'z ishini puxta biladigan, malakali va har bir bolaga individual yondasha oladigan pedagog-kadrlarni jalb qilgan holda, ularni go'dakligidan ongi va tafakkurini to'g'ri shakllantirib bormasak, kelajakda yuksak saviya, bilim va ma'naviyatga ega bo'lgan barkamol avlodni tarbiyalash qiyin bo'ladi" deb takidlaydilar. [2]

2020 yil O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risidagi Qonun"ni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 13-oktyabrdagi PQ-4860-son qarori va unga ilova qilingan "2020-2025 yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi" qabul qilindi. Ushbu qonunning 20-modda (Inklyuziv ta'lim), 55-modda (Jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalarni (shaxslarni) o'qitish hamda tarbiyalash, 56-modda (Ijtimoiy reabilitatsiyaga muhtoj bo'lgan bolalarni (shaxslarni) o'qitish va tarbiyalash) larida alohida ko'makka muhtoj bolalar ta'lim-tarbiyasiga qaratilganligi, bo'lgusi o'qituvchi-logopedlarni inklyuziv ta'lim muhiti sharoitida kasbiy faoliyatni rivojlantirish zaruriyatini taqazzo etadi. [3]

Yuqoridagi fikirlardan ko'rinib turibdiki, inklyuziv ta'lim sohasidagi amalga oshiriladigan ishlarimiz va ushbu mavzudagi tezisimiz o'ta dolzarb mavzulardandir. Insoniyat tamaddunining turli davrlariga nazar tashlasak, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlami masalalari har qanday jamiyatda muhim muammolarni biri sifatida egallab kelganini kuzatamiz. Ushbu tarixiy yo'l uzoq bo'lib, unda nogironlar o'zlariga nisbatan nafaqat mehribonlik, rahm-shavqatni, balki e'tiborsizlik, nafrat va hatto tajavuz kabi turli-tuman munosabailarni his qiladilar. Lekin, bosib o'tilgan uzoq yillar davomida bunday shaxslarga

nisbatan tenglik asosida hamkorlik munosabatlari kuzatilmaydi. Aynan so'ngi yillar davomida jahon hamjamiyati tomonidan tobora keng e'tirof etilayotgan inklyuziv ta'lim ham aynan anashu falsafiy qarashlar asosida yuzaga keladi. Ya'ni, bunday ta'lim har bir bolaning ta'lim turini tallashida erkinligi, oilada bo'lish huquqi, o'z uyi va mahallasida kamol topishi, barcha qatori teng ravishda bilim olishi kabilarni ta'minlashga qaratilgan.

Inklyuziv ta'lim g'oyasi Respublikamizga 1996 yildan krib keldi. Inklyuziv ta'limni joriy qilishga kirishish avvalida rivojlanishida u yoki bu jihatdan muammosi bo'lgan bolaning kamol topishida oila eng samarali maskan ekanligi, shuningdek, bolaning uyda-o'z oilasida bo'lishi eng asosiy huquqlardan ekanligi g'oyasiga tayangan holda ish ko'ra boshlanadi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekiston bo'yicha rasmiy tarzda 710 mingdan ortiq nogironligi bo'lgan shaxs ro'yxatga olingan. Ularning 101 ming nafaridan ortig'i – 16 yoshgacha bo'lgan imkoniyati cheklangan bolalardan iborat. Bu bolalarni ta'limga qamrab olinishida albatta hozirgi kungacha kamchiliklar bor. Masalan, ta'lim bilan qamrab olinmagan, uyda o'tirib qolayotgan imkoniyati cheklangan bolalar bor. Agar maktablarda inklyuziv ta'lim bilan qamrab olish uchun sharoit yaratilsa, 101 ming imkoniyati cheklangan bolalarning 80 ming nafari bimalol maktabga bora oladi. Bu esa bizlarni alohida ko'makka muxtoj bolalarning ta'lim – tarbiya tizimiga jiddiy yondashuvimizni talab etadi. Ayniqsa maxsus ta'limning xuquqiy asoslarining yangicha zamon bilan ham nafas tarzda yangilanishi va kundalik xayotimizga tadbiq qilinishi fikrimizning yaqqol dalildir. Bugungi kunda respublika bo'yicha jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun jami 86 ta ixtisoslashtirilgan maktab va maktab-internatlarda 21,2 ming nafar, 21 ta sanatoriy turidagi maktab-internatlarda 6,1 ming nafar o'quvchilar ta'lim-tarbiya oladi. Shuningdek, uzoq muddat davolanishga muhtoj bo'lgan 13,3 ming nafar o'quvchilar uyda yakka tartibda o'qitiladi. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni sog'lom bolalar qatorida umumta'lim maktablarida o'qitish amaliyotini rivojlantirish maqsadida ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida ta'lim olayotgan o'quvchilarning umumta'lim maktablariga integratsiyalashuvi (uyg'unlashtirgan holda ta'lim-tarbiya berish) tajribasi qo'llanilishi natijasida so'ngi yillarda 500 nafarga yaqin alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar umumiy o'rta ta'lim maktablariga qaytarildi. Hozirgi kunda 3,2 mingdan ortiq umumiy o'rta ta'lim maktablarida 13 ming nafarga yaqin o'quvchilar inklyuziv ta'lim bilan qamrab olingan. Ushbu maktablarning inklyuziv sinflariga 76 nafar o'quvchi qabul qilindi. O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazida Inklyuziv ta'lim laboratoriyasi tashkil etildi. Inklyuziv ta'lim laboratoriyasi tomonidan rahbar xodimlar, psixologlar va o'qituvchilar uchun "Inklyuziv ta'limning sifat va samaradorligini aniqlash mezonlari", "Alohida ehtiyojlari bo'lgan bolalarga inklyuziv sharoitda ta'lim-tarbiya berishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash" nomli metodik qo'llanmalar hamda inklyuziv sinflar uchun 17 nomda, korreksion 1-sinflar uchun 28 nomda adaptiv dasturlar, inklyuziv sinflarda korreksiya ishlarini olib borish bo'yicha "Eshitamiz, ko'ramiz, chiroyli gapiramiz" nomli o'quv qo'llanma ishlab chiqildi.

Yuqoridagi amalga oshirilgan ishlarga qaramasdan hozirgi kunda mamlakatimizda inklyuziv ta'limni tashkil etish sohasida quyidagi muammolar mavjud, shu jumladan:

linklyuziv ta'limni tashkil etish sohasida:

- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar o'qitiladigan ayrim ta'lim muassasalarida ular uchun to'siqsiz muhit va imkoniyatlar yetarlicha yaratilmagan;

- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar o'qitiladigan ta'lim muassasalari zarur adabiyotlar, metodik qo'llanmalar, turli kasblarga o'qitishga mo'ljallangan uskuna va jihozlar bilan yetarlicha ta'minlanmagan;
- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning bilim olish huquqi, inklyuziv ta'lim tizimining mazmun-mohiyati haqida jamoatchilik o'rtasida tushuntirish ishlarini olib borish yo'lga qo'yilmaganligi natijasida ota-onalar alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan farzandlarini umumta'lim muassasalarida o'qitishi mumkinligi haqida yetarli ma'lumotga ega emas;
- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'lim-tarbiyasi uchun qo'shimcha sharoitlar yaratishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan beshta tashabbus amaliyotga to'liqligicha tatbiq etilmagan;
- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb qilish bilan bog'liq muammolarni hal etish masalalariga mahalliy ijroiya hokimiyati organlari tomonidan yetarli e'tibor qaratilmayapti;

Kadrlarni tayyorlash sohasida:

- umumta'lim muassasalarida inklyuziv ta'lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash talab etilmoqda;
- pedagogik kadrlarning kasbiy tayyorgarligi hamda kasbiy malaka darajasi inklyuziv ta'lim uchun yetarli emasligi natijasida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishda qator muammolar yuzaga kelmoqda;
- pedagogika yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalari o'quv dasturlariga inklyuziv ta'lim berish metodikasiga oid fanlar kiritilmagan;
- pedagogika va metodika fanlariga oid darsliklarda inklyuziv ta'lim dasturlari kiritilmaganligi, shuningdek bo'lajak pedagoglarning alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar jalb qilingan ta'lim muassasalarida amaliyot o'tamayotganligi ularning kasbiy tayyorgarlik sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda;
- umumta'lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlari inklyuziv ta'lim haqida yetarli ma'lumotlarga ega emasligi inklyuziv ta'limni joriy etishning samaradorligini pasaytirmoqda;
- malaka oshirish va pedagog kadrlarni qayta tayyorlash ta'lim muassasalarida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'limi bo'yicha malaka oshirish kurslari tashkil etilmagan, ular faoliyatiga inklyuziv ta'lim bo'yicha zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari joriy qilinmagan;

O'quv jarayonini tashkil etish sohasida:

- umumta'lim muassasalarida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga inklyuziv ta'lim berish metodikasi yetarli darajada ishlab chiqilmagan;
- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga inklyuziv ta'lim berishning sifati va samaradorligini aniqlash me'zonlari to'liqligicha ishlab chiqilmagan;
- alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'lim oladigan zarur maxsus o'quv adabiyotlari va metodik-qo'llanmalar bilan yetarli darajada ta'minlanmagan;

Yuqoridagilardan tahlil qilishimizdan maqsad inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishning ta'lim olish uchun keng imkoniyatni ta'minlash va barcha bolalarning individual xususiyatlaridan, oldingi ta'lim yutuqlaridan, tili, madaniyati, ota-onalarning ijtimoiy va

iqтisodiy holatidan qat'iy nazar ta'limda muvaffaqiyatga erishishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdir.

Ushbu maqolamizni “ZAMIN” fondi Vasiylik kengashi raisi Ziroat Mirziyoevaning quyidagi fikirlari bilan yakunlamoqchimiz “Barcha bolalarning huquqlari va erkinliklari bir xil darajada kafolatlanishi lozim. Ularning manfaatlari ustuvor bo'lishi kerak. Dunyodagi har bir bola bunga loyiqdir. Nogironligi bo'lgan bolalar ham jamiyatning to'laqonli a'zolaridir. Ularning faol va maroqli hayot kechirishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, shubhasiz, juda muhim” deydi o'z nutqida. [4]

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 1-oktyabr “O'qituvchi va murabbiylar kuni” ga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi., Toshkent., 2020 yil 1 – oktyabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev raisligida “Maktabgacha ta'lim tizimini isloh qilish va rivojlantirish bo'yicha ko'rilayotgan chora-tadbirlar natijadorligi tahlili”ga bag'ishlangan videoselektor yig'ilishidagi nutqi., Toshkent., 2018 yil 14 fevral.
3. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risidagi Qonun”ni., Toshkent., 2020 yil.
4. “ZAMIN” fondi vasiylik kengashi raisi Ziroat Mirziyoevaning Jahon bolalar kuniga hamda YUNISEFning 75 yilligiga bag'ishlangan «Nogironligi bo'lgan bolalar uchun inklyuziyani ta'minlash» deb nomlangan yuqori darajadagi xalqaro forumdagi nutqidan., Toshkent., 2021 yil 19 noyabr.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Nogironligi bo'lgan shaxslarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Farmoni. Toshkent., 2017 yil 1 dekabr, PF-5270-son.

Elektron ta'lim resurslari

1. www. tdpu. uz
2. www. pedagog. uz
3. www. ziyonet. uz
4. www. edu. uz

ТИББИЙ ПЕДАГОГИКАДА МОДЕЛ ВА ВЕКТОРЛИ МОДЕЛЛАШТИРИШ

Кадирова Мунира Расуловна педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент Фарғона жамоат саломатлиги тиббиёт институти “Ўзбек, хорижий тиллар ва педагогика” кафедраси мудири

Аннотация: Ушбу мақолада моделлаштириш процедураси, унинг универсал гносологик процедура сифатида педагогикада қўлланилиши, векторли моделлаштиришни таълим жараёнида қўлланилиши, олимларнинг моделлаштириш жараёни ҳақидаги қарашлари, ахборотли ўқитиш модели, тиббий таълим жараёнини амалиёт билан боғлаш, операциял модел, тиббиёт педагогикасини ўқитишда белгиланадиган асосий омиллар, шахсга йўналтирилган ёндашувлар ёритиб ўтилган.

Калит сўзлар: ассимиляция, адаптация, векторли модел, гносологик процедура, догматик таълим, интеграция, когнитив фаолият, моделлаштириш, мотивация.

142	К вопросу о роли духовности в формировании патриотизма у молодежи Джуманазарова З.	673
143	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini jismoniy tarbiya darslarida harakatli o'yinlardan foydalanish samaradorligi Ismoilov T., Sultanov B., Artikova N.	677
144	Нотўлиқ оилаларда болаларни ижтимоий ҳаётга тайёрлашнинг педагогик механизмлари Асранбаева М.Х.	681
145	Ўқувчиларда ўзбек менталитетига хос маънавий-ахлоқий хусусиятларни шакиллантиришда бадиий асарларнинг ахамияти Усмонова М.Б.	688
146	Во'лажак о'қитувчиларда media kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari Qambarov M.M.	693
147	Эффективность применения творческих заданий в развитии речевой деятельности Мирзахалова Г.У.	698
148	Ўсмирлик ёшидаги болаларнинг морфофункционал хусусиятлари Иминжанов Р.А., Холматов Н.У.	702
149	Ҳарбий ватанпарварлик тарбиясига қўйиладиган замонавий ижтимоий-педагогик талабалар Мамажонов Р.А.	707
150	Педагог кадрлар малакасини ошириш жараёнида тингловчиларда касбий компетентликни оширишнинг педагогик шарт-шароитлари Неъматова С.И.	713
151	"Inklyuziv ta'lim muhitida pedagogik faoliyatni tashkil etishning hozirgi kun muammolari" Хусанов А.А.	720
152	Тиббий педагогикада модел ва векторли моделлаштириш Кадирова М.Р.	724
153	1-синф ўқувчиларида мантиқий масалалар ёрдамида математик тафаккурни шакллантириш Каримова К.Р.	733
154	Мактабгача таълим ёшидаги боланинг тарбиялашда оила, маҳалла ва нодавлат нотажорат ташкилотлари ҳамкорлиги. Абдуллаева М.А., Абдуллаева Н.С.	740
155	Бошланғич синф ўқувчиларида креатив фикрлаш кўникмаларини ривожлантириш технологиялари Тўраева Н.З.	744
156	Олий таълимда Э.Воҳидов ижодининг мултимедияли таъминотини яратишда ахборот дастурий воситалардан фойдаланиш Хўжамбердиева Ш.К.	748
157	Публицистика писателей как источник обогащения педагогического процесса Абдулвоҳидов Э.	753